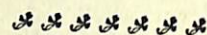

լեռներն անդամ խօսուեն կը դառնան, հողիս կը սլանայ անցեալի յուշերով ողորուն, դէպի եղեւիններու մողիչ տաճարը, դէպի թարմ ու կոյս դալարութիւնները լեռնահովիտներու, ուր չեն հասնիր մեծ ամբոխին մոլեգին դալարումներուն աղեխարչ ճիւղը, կեանքի մղձաւանջին աններդաշնակ արձագանգը, ու ես կը վերապրիմ նորարարող երջանկութեամբ իմ անցեալին:

15 Մայիս 1945

Հ. Մ. Ճ.

ՄԵՂՄ ԽՕՍԵՑԻՔ

Իմ սրտիս հետ խօսեցէք դուք մեղմաճայն
Նա կը դողայ եւ թեւերու աղմուկէն.
Հանդարտօրէն խոնարհեցէք իր վերան
Լըսելու հոն իր տենչանքներն հոգեղէն:

Ձերդ պատուհան աշխարհներուն այս ունայն
Պճնեցէք դայն ծաղիկներով փափկասուն.
Սիրոյ խօսքեր քննարական թող ըլլան
Անփորձ է նա փողոցներու կանչերուն.

Ծաղկի նրման չուտ կը թողմի ձեր շունչէն
Քիչ մը բուրում խառնեցէք ձեր տենչերուն.
Կրնայ փշրել նոյնիսկ սիւզի թեւերէն
Գիշերը դայն մէջը դըրէք վարդերուն:

Եւ իր մօտէն անցէք թաւիչ կօշիկով
Շուրքերն ինչպէս վարդերու մէջ կը մտնեն
Երկու շուշան ինչպէս կ'ապրին իրար քով
Իմ սրտիս հետ խօսեցէք դուք մեղմօրէն:

Քենիս 31 - Ժ - 1942

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՑԱՆ

Գրական վարուցան կոչուած այս բաժնին մէջ՝ Խմբագրութիւնս նպատակ ունի պարբերաբար արձագանգը տալու արտագրութիւններու՝ որ հայ դրական ասպարէզին վրայ կ'երեւան եւ որոնք որոշ արժանիք մը կը ներկայացնեն եւ օգտակարութիւն ունին մեր ընթերցող հասարակութեան: Ստուգիւ պատերազմի վեց տարիներուն՝ մենք չգիտցանք թէ ինչ նոր հեղինակութիւններ ողջունուեցան: Այս պակասի մասին արդէն ակնարկած ենք մեր նախնի-թաց թիւին «Հայկական արձագանգ» բաժնին մէջ: Կը յուսանք որ մօտեւ, երբ դեռ աւելի ճամբաներու հաղորդակցութիւնը դիւրինայ երկրէ երկիր, հասնին մեզի այլեւայլ հայ գաղութներու մէջ լոյս տեսած հրատարակութիւնները, ինչպէս էր պատերազմէն առաջ: Իւրաքանչէր դրող կամ գրասէր հայ՝ պէտք է փոյթն ունենայ առաքելու գրքեր Ս. Ղազարու Մատենադարանին, ուր ամէն հայ ուսումնասէր հուսկ կը դիմէ իրեն մեծագոյն եւ ապահովագոյն մատենադարանը ազգին, ստուգելու եւ ուսումնասիրելու համար խնդիրներ՝ որ ազգային ուսումներու կը վերաբերին: Ուստի յանուն հայ մատենագրութեան, պատմութեան, հնախօսութեան, յանուն հայ լեզուի եւ գեղարուեստի, յանուն հայ կեանքին եւ մշակոյթին, կոչ կ'ուղղենք հայ գրողներուն եւ հրատարակիչներուն՝ որ ըջօրէն նկատի առնեն այս կէտը եւ առաքեն գէթ օրինակ մը իրենց հեղինակած կամ հրատարակած գրքէն, գրքոյկէն, պրակէն, թերթէն, եւն:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՆԵՐ

ՇՐՋԻԿ. «Ծաղկէ ծաղիկ». Նօթեր Արճէշ քաղաքէն, Պուրէշ 1942: -

Շրջիկ կեղծանունին տակ Յ. Ճ. Սիրունի՝ ի լոյս ընծայած է Ծաղկի ծաղիկ խորագրով գեղեցիկ ամփոփոյք մը խորհրդածութիւններու, հայ արուեստի ու հայ տաղանդի կատարած գերին վրայ դանաղան ազդերու նահմաններէն ներս: Գըլխաւոր հարցը սակայն՝ է Ռումանիոյ ֆուրթ-տէ-Արմէշ քաղաքին մէջ իշխանական եկեղեցիին եւ վանքին ճարտարա-

պետութիւնը, որ ըստ վերջին քննութեան հայկական ծագում ունի եւ զոր ինքը կու գայ փաստացի կերպով մեզի հաղորդելու:

Արճէշ՝ ռումանական քաղաք մըն է համանուն նահանգին մէջ, քանի մը հազար մէկ վրայ կառուցուած: Հոն է որ առաջին անգամ իշխանական աթոռը հաստատուած է եւ ըստ ուսմէն պատմութեան՝ Նէակոյէ Պասարապ Վօտան (1512-1521) շինել տուած է Արճէշի վանքն ու եկեղեցին, վատնելով գրեթէ իր բովանդակ հարստութիւնը: Թէ՛ վանքը եւ թէ՛ եկեղեցին կը պահեն իրենց ծոցին մէջ դամբարաններ ուսմէն արքայազուներու: վերջին արքայական շիրմներն են երկու փառաշուք ամրոններու՝ Քարօլ Ա. ի եւ անոր կողակից ու թողակից էլիզապէթթային, որ գրական աշխարհի մէջ ճանչցուեցաւ Քարմէն Սիլվա անունով: Կը պատմուի որ այս թագուհին շատ կը սիրէր առանձնանալ Արճէշի բարձունքը, խորհրդածելու ու ըզմայլելու համար հոն բնութեան վրայ:

Ռումանիոյ Գուրթէշ-տէ-Արճէշի եւ Հայաստանի Արճէշ քաղաքին միջեւ առաջին անգամ կապ տեսողը եղած է ուսմէն նշանաւոր գիտնական, հնախօս ու գրագէտ Հաժմուր, որ հրապարակին վրայ դնելով այս հարցը՝ եզրակացուցած է թէ հայկական գաղութ մը եկած հաստատուած է հոն եւ շինած վանքն ու եկեղեցին: Հաժմուր իբր ստոյգ մեկնակէտ՝ կ'ընդունի որ մեր Վանի Արճէշը շատ աւելի հին է քան Ռումանիոյ Արճէշը, որ հայերը գաղութներ հաստատած են իրենց հայրենիքէն դուրս, մինչ ուսմէնները երբեք գաղթած չեն, որ ԺԳ. դարուն հայ գաղթականութիւն մը կու գայ հաստատուիլ Թլմաշ եւ կ'ունենայ իր սեպհական կէտին կը յիշատակէ որ 1275ին ըստ Սմբատ հայ պատմագրի տուած տեղեկութեան (Hist. des Croisades, Documents arméniens 1868, հտ. Ա. էջ 608), Վանի շրջակայքը ենթարկուելով ասաւոր երկրաշարժներու, ժողովուրդէն մաս մը ելած գաղթած է իր հայրենի հողէն: Յեցած այս վկայութեան վրայ կը հետեցնէ որ այդ թուականներուն կամ անկէ առաջ, հասած են խումբ մը հայեր մինչեւ Կարպաթները եւ հիմնած հոն քաղաք մը ի յիշատակ իրենց Արճէշին, ու կառուցած

վանք մը եւ եկեղեցի մը, եւ յետոյ ռուսականացիներէն ճնշումներ կրելով փոխադրուած են Թլմաչ Թրանսիլւանիոյ: Այս հին հայկական եկեղեցին ու վանքն է որ յաջորդ ժամանակներուն նորոգութիւններ կրած է պահելով իր վրան տակաւին հին հայկական արուեստի հետքերը: — Ուրիշ փաստ մը Հատուկի համար՝ Արճէշի հայկական քաղաք ըլլալուն՝ անոր արծիւ խորհրդանշանն է, ձայնով ալ այնքան մօտ Արճէշ ձայնին: Արծիւ՝ ստուգիւ եղած է Արճէշի հին քաղաքապետական կնիքը, զոր կը գտնենք Պուքէշի պետական դիւաններուն մէջ: Այս տեսակէտին ուժ կու տան նման օրինակներ, որոնց համաձայն քաղաքապետական կնիքներու վրայ պատկերացուած է ընդհանրապէս այն առարկան՝ որուն անունը նման է քաղաքին անունին, այսպէս Ջուլիցերիոյ Պեռն քաղաքը իր կընիքին վրայ ունի արջ (Bär), Միւնիխ քաղաքը վանական մը (Mönch), Մակտեպուրկը բերդ մը (Burg) եւ աղջիկ մը (Magd) եւն:

Հատուկի ռուսումնասիրութիւնը արձագանք ունեցաւ մեր ազգային թերթերէն նախ Բագմավէպի մէջ՝ երբ Գրիգոր Պըյըլեան (1888, թիւ 7-9, էջ 211) կը ներկայացնէր այդ գիտական ռուսացիին կարծիքը՝ իրր հետաքրքրական տեղեկութիւն մը գաղութահայ կեանքի պատմութեան համար:

Այնուհետեւ սակայն մինչեւ ատեն մը մոռացութեան արուեստը խնդրել թէ՛ ազգային եւ թէ՛ եւրոպական շրջանակներու մէջ: Աւելի ուշ 1911ին հայ անուանի ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան՝ կ'արձարէր զայն յօդուածով մը Անահիտի մէջ (1911, թ. 9-12, էջ 219), շեշտելով իր կողմէն Արճէշի հայկական ծագումին հաւանականութիւնը: Յետոյ Փրանսացի Օ-կիւստ Ծուպի եւ դերմ. Ֆրանց Եաֆէ գիտնականները անդրադարձան այս խնդրին չորսը՝ հաստատելով ընդհանուր կերպով որ Ստորին Գանուբի հովիտին մէջ տարածուած է մեծապէս հայ արուեստին ազդեցութիւնը եւ ի մասնաւորի կանգ առած են ըսելու որ Արճէշի վանքին ու եկեղեցւոյն կառուցման մէջ հայ վարպետներ մաս ունին: Նմանապէս համաւարձ Սթըրլինգի արտիստին, որ զբաղած է հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեամբ, թէեւ ուղղակի ու-

սումնասիրած էէ այս հարցը, սակայն անուղղակի կերպով ինքն ալ կը գտնէ անոր մէջ հայկական հետքեր, մասնաւոր Աղթամարի վանքին եւ Արճէշի քանդակներուն ու զարդարանքներուն մէջ մեծ նմանութիւններ մատնանշելով: Դեռ աւելի ուշ ուրիշ քննադատ մը՝ Ալ. Պուսոյի-չիանու, ինչպէս կը հաղորդէ մեզի Սիւրուի, 1927, Ապրիլ 22ին Փարիզ դումարուած Պատմական Գիտութեանց Փրանսական Համաժողովին մէջ զեկուցում մը կը կարդայ «Հայկական ազդեցութիւններ ստորին Դանուբի կրօնական ճարտարապետութեան մէջ» նիւթին շուրջ, ուր խօսելով Արճէշի մասին, կը հետեցնէ որ եկեղեցւոյն ու վանքին զարդարանքները, քանդակները, կամարակապներու դրամաները, պատուհաններու եզերքը զարդարող հիւսակները կը յիշեցնեն Ժ-Ժ. Դարերու հայ եւ վրացական եկեղեցիներու հանրածանօթ զարդարանքները:

Յ. Ճ. Սիւրուի մեզի կու տայ նաեւ հակառակ կարծիքի պաշտպաններէն ոմանց անունները, որոնց համաձայն Արճէշի վանքը ու եկեղեցին հայկական ծագում չունին, այլ կը ներկայացնեն արեւելեան ու արեւմտեան արուեստներու խառնուրդ մը: Այսպէս մտածած են Ուսուցչապետ Ն. Եօրկա եւ ուրիշներ: Սակայն ճիշտ ասոնց հակառակ երեւան ելաւ Հատուկի կարծիքը աւելի ամրացնող եւ գիտական ձեւով բացատրող նոր քննադատ մը Կէօր-կէ Պալշ, որ մոլորաւական կամարակապներու արուեստը ռուսումնասիրած ատեն՝ ցոյց տուաւ անոնց վրայ կատարուած հայկական ազդեցութիւնը. «Հայեր, կ'ըսէ, այդ քննադատը, հրաշալի կառուցողներ եւ քարակոփներ են, ինչպէս կ'ապացուցանեն իրենց երկիրը ծածկող անթիւ շինութիւնները»: Ու խօսելով յատկապէս Արճէշի վանքին ու եկեղեցւոյ մասին, կը համարի զանոնք զործ Պուսոյ մէջ ապրող հայ կամ վրացի ճարտարապետի մը, զոր նշակոյթ լուսամբիտ իշխանը Արճէշ բերել տուած է: Կ'աւելցնէ յետոյ աւելի եւս բացատրելու համար միտքը. «Հայերը զարերու ընթացքին ճարտարապետներ եւ քարակոփներ հայթայթեցին բիւզանդական ու յետոյ ծամանեան աշխարհին»:

Կէօրկէ Պալշին պէս արտայայտուեցան նաեւ Ն. Կիւֆա-Պուտշը, Կրիկօրէ Եօնէս-ֆու հեղինակաւոր հնախօսները, կրկնելով

ու շեշտելով միեւնոյն եզրակացութիւնները:

Հոս կը վերջանայ զրեթէ քննական մասը զրեթին: Յաջորդ էջերուն մէջ, թէեւ նկարագրելով չի փոխուիր, սակայն այլեւս զոհ հանուած եզրակացութիւններէն, հըպարտ հոգով հայ տաղանդին այսքան փայլուն յաջողութեան վրայ, Յ. Ճ. Սիւրուի կը փնտռէ դեռ ուրիշ հետքեր ուրիշ երկրներու մէջ եւ կը թուէ զանոնք պարծանքով, ցոյց տալու համար միշտ իր ընթերցողին թէ հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի մեծ ազդեցութիւն պէս ապրելու արեւուն տակ. այսպէս Պուսոյ Այա-Սոփիայի վերանորոգելի ճարտարապետ Տրդատը, երկու ռազմապետ ու հանճարեղ բիւզանդական կայսրութեան զօրավարները՝ Նեքէս ու Սահակ պատրիկները, որոնք Ռաւեննայի մէջ ունին իրենց համար կանգուն յուշարձաններ, Օսմանեան հողին վրայ Պալէան ճարտարապետները, եւ վերջերս Սիւնա իսլամ ճարտարապետը, որ արուեստի հրաշալիքներ տուած է Թուրքիոյ, Մելքոն իսան վարչապետը, Փորթուզալ Փաշա, Այվազովսքի, եւ դեռ շատեր ու շատեր. եւ վերջերս դեռ միջազգային զբաղանդութեան մէջ անուն չինած Մայլը Արլէն ու Ուիլ-երմ Սարոյեան:

Իր գրութեան եղանակին ճիշտ գաղափարը կու տայ խորագրին ալ Մաղիէ ծաղիկ, տեսակ մը ոստոստուն հաւաքածոյ սակէ անկէ՝ բոլոր այն գեղեցիկ գէպերուն եւ անուններուն՝ ցրուած օտարութեան մէջ, որոնք մեր բնածին ձիւքերուն ապացոյցներ են: Անշատ անշատ պատկերներ են իւրաքանչիւր մասերը, տեսակ մը խորհրդածութիւններ ու շարքեր՝ շեշտելու ու խորացնելու համար գաղափարները: — Իր արձակը կոկիկ ու սահուն, թեւեւ ու հաճելի ընթացք մ'ունի, որ երբեք չի ձանձրացներ, չի պատճառեր ծանրութիւն. քննական այդ նիւթն ալ գիտէ համեմել պատմութեամբ, հէքեքներով, իր կեանքի փորձառութիւնէն հանուած դըրուաղներով, իր տպաւորութիւններու յուշերով: Գրեթէ վերջին էջերը կարելի է նոյնիսկ համարել քնարերգական սիրուն պատկերներ գիւղի ու բնութեան նկարագրութիւններով, ներշնչուած Արճէշի բնական գեղեցկութիւններէն:

Յ. Ճ. Սիւրուի, նուիրուած հայ գեղարուեստի եւ զբաղանդութեան, մեծ մասե-

րիմ Դ. Վարուժանի՝ որուն հարազատ հօգին մեզի պատկերացուց նախընթաց ուրիշ հատորով մը, ռուսահայ գաղութիւն մէջ երկար ատեն ի սպաս դրած է իր մտաւորական կարողութիւնները: Բայց այսօր տխուր ձայներ կը շրջին իր մասին եւ կը գուժեն որ հեռացուած ըլլայ բնականոն ու խաղաղ կեանքի մը պայմաններէն, լուրեր զոր կը յուսանք թէ երբեք իրականութիւն չըլլան:

Յ. ՔիւրճեԱՆ. «Թորոս Տարօնեցի, կեանքն ու իր Տաղերը», Նիւ-Եորք, 1943:

Ամփոփ հատորիկով մը Յ. Քիւրտեան, որ արդէն նախապէս ծանօթ էր հայկ. հնախօսութեան ու գեղարուեստի պատմութեան շուրջ ըրած ռուսումնասիրութիւններով, կու դայ ներկայացնելու դէմքը միջնադարեան նկարիչ Թորոս Տարօնեցիին: Առաջին մասով կ'ուսումնասիրէ անձը ու գործունէութեան շրջանը իբր ծաղիկը կամ մանրամասնաբար, եւ կը թուէ կատարած գործերը: Իսկ երկրորդ մասով կը նկատէ զայն իբր տաղաւայ ու կը հրատարակէ իրմէ գտած մէկ քանի տաղեր:

Թորոս Տարօնեցի, ԺԳ-ԺԴ դարերու ծաղիկողներէն մէկն է, որ ըստ քնութեան Յ. Քիւրտեանի՝ 1284-1346 թուականներուն աշխատած է ձեռագիրներու վրայ՝ զարդանկարելով զանոնք: Յ. Քիւրտեան նախ կը հանդիպի անոր Ս. Ղազարու Ձեռագրատան թիւ 193 ձեռագրին (նոր կտակարան) մէջ: Այդ թուականին տակաւին իր արուեստին կատարեալ տիրապետութիւնը չունի. երեսուն տարի վերջն է որ 1314-1318 տարիներու շրջանին՝ Գլաձորի վանքին մէջ աշխատելով Ոսկեփորիկի մը վրայ՝ տուած է աւելի խնամուած ու գեղեցիկ նկարներ: Այս Ոսկեփորիկն ալ կը գտնուի Ս. Ղազարու ձեռագրատան մէջ (թիւ 265): Երբորդ ձեռագիրը, որուն մէջ Յ. Քիւրտեան կը հանդիպի ծաղիկող Թորոսին՝ էջմիածնի թիւ 181 Աստուածաշունչն է: Աւելի ուշ 1321ին դարձեալ կը զարդանկարէ Աւետարան մը որ կը գտնուի Բրիտանական Թանգարանին մէջ (թիւ 14), ինչպէս նաեւ 1323ին ուրիշ Աւետարան մը: Իբր վերջին աշխատութիւն կատարուած իրմէ՝ կը յիշատակուի 1346 թուականին, որով շուրջ 62 տարուան գործունէութիւնն ունեցած է Թորոս Տարօնեցին:

Յ. Քիւրտեան չի խօսիր անոր արուեստին, անոր գործածած գոյներուն կամ արուեստին մանրամասնութիւններուն վրայ, չի ընէր համեմատութիւններ ժամանակակից ուրիշ նկարիչներու հետ, որոնցմով անտարակոյս մեր զաղափարը Թորոս Տաւրոնցիին անձին ու գործին չուրջ աւելի կատարեալ պիտի ըլլար: Սակայն կ'արդարացնէ ինքզինքը, վերադարձով այդ պահած պատերազմով ստեղծուած նիւթական դժուարութիւններուն:

Երկրորդ մասով, ինչպէս ըսինք, կուտայ եօթը տաղեր անոր նուիրուած շատ հաւանաբար, ընդհանրապէս աստուածաշնչական բացատրութիւններով խառնուած, նման ժամանակակից բաղմամբիւ տաղասացներու ոճին: Սիրուն է միայն Զ-րդ տաղը Վարդի եւ Պլպուլի վրայ, անխուսափելի նիւթ մը ըստ ժամանակի խովորութեան, որ հոս իրեն քով քնքուշ ոճով մը ու կոկիկ տաղաչափութեամբ մ'ալ ներկայացուած է:

Յ. Քիւրտեան միտք ունի դեռ ուրիշ մանրանկարիչներու մասին եւս կատարել ուսումնասիրութիւններ: Մեծապէս գովելի է եւ խրախուսելի իր ձեռնարկը, մանա-

ւանդ որ շատ քիչ պեղուած խաւերէն մէկն է միջին դարը մեր գրականութեան մէջ, եւ դեռ կան լոյս աշխարհ հանուելիք արուեստագէտներու նոր գէմքեր, ծածկուած տաղանդներ՝ ըլլա՛յ դեղարուեստի, ըլլա՛յ բանաստեղծութեան մէջ: Անշուշտ մեծ դեր կատարած են Կոստանեան, Զօպանեան, Պոտուրեան եւ ուրիշներ միջնադարեան բանաստեղծութեան ուսումնասիրութեան համար, սակայն հարկաւոր է որ նոր ուժեր լծուին նոր նուաճումներ կատարելու այդ ուղղութեամբ՝ մխրճելով ձեռագիրներուն խորը եւ վերհանելով մեր թաքուն արժէքները ի ցոյց դիտական աշխարհի՝ թէ մենք միջին դարուն արդէն արուեստի ըմբռնում ունեցած ենք, մինչ շարք մը եւրոպական ազգեր բարբարոսութեան վիճակը կ'ապրէին դեռ: Սակայն անհրաժեշտ է որ այդ քննադատները զատեն բուն բնիկ հայկականը օտար ազդեցութիւններով ներմուծուած տարրերէն, արաբական, պարսկական, բիւզանդական, որոնցմէ անխուսափելիօրէն կրած են ներշնչումներ ու տպաւորութիւններ թէ՛ մանրանկարչութեան եւ թէ՛ քերթողութեան մէջ:

Հ. Մ. Զ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

ՇՐՋԻԿ. «Ծաղկէ ծաղիկ». Պուրէշ, 1942

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ. «Թորոս Տաւրոնցի, կեանքն ու իր տաղերը», Նիւ-Եորք, 1943

ՍԵՐՈՎԵԼԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ. «Գաղութահայ իգէալիստները», Փարիզ

ՍԵՐՈՎԵԼԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ. «Բէյր», Փարիզ, 1946

Ս. ՎՐԱՅԵԱՆ. «Հայրենիք Տաւրոնցի Թրացոյց», 1943 եւ 1946 տարիներու. Պոսթըն

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ. «Սօնաթեր», Գահիրէ, 1945

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵԱՆ. «Հայկազէն, վարուցան գրականութեան եւ մշակոյթի», Գիւրք Ա. Բ.

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵԱՆ. «Յառաջ» Սանկթ (ծաղկեփունջ), 1939

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵԱՆ. «Արածանի, Անդաստան Գրականութեան եւ Պատմութեան. Գիւրք Ա. Բ. Գ. 1945.

Խ. Ս. ԳՈՒՐԵԱՆ. «Մեարդեան Աստուածաշունչը բանասիրութեան լոյսին տակ. Գահիրէ, 1944.

Dr. ADOUR H. YACOUBIAN. «English-Armenian and Armenian-English», Los Angeles, Calif. 1944

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԷՆ

Հ. Թ. ԹՈՄԱՅԱՆ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ

ՏԱՐԲԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Յ. ՓԱՓԻՆԻ

ԶԱՐԶԱՐԱՆՔԻ
ՎԿԱՆԵՐԸ